

# Overzicht Gronings Perspectief 2016 - 2020



# Overzicht Gronings Perspectief 2016-2020

*Stroebe, K., Postmes, T., Kanis, B., Jong, M. de, Boendermaker, M., Schoutens, L., Adams, W.  
Mei 2021*

Wat zijn de meest belangrijke bevindingen van de eerste twee fasen van het onderzoek Gronings Perspectief (2016-2020)? Dit onderzoeksproject is niet alleen zeer breed van opzet, het spit enkele onderwerpen ook diep uit. Er verschenen 20 rapporten. Dit vraagt om een overzicht. Daarom blikken wij terug op de resultaten van vijf jaar onderzoek en reflecteren op het totaalbeeld. We eindigen met een overzichtstabel van alle onderwerpen die aan bod zijn gekomen, met referenties naar de rapporten waar deze onderwerpen zijn besproken.

Gronings Perspectief bestudeert de psychosociale impact van de gaswinning op bewoners. Wij startten in september 2015 in opdracht van Nationaal Coördinator Groningen met een grootschalig onderzoek naar de impact op de bewoners van het gebied. Er waren op dat moment verschillende andere studies naar bewonersperspectief, maar die stelden vragen over draagvlak of tevredenheid met beleidsdoelen: wat denken bewoners over de gaswinning, de woningmarkt of de shadeafhandeling? Impliciet zit in zo'n vraagstelling een aanname over de knelpunten. Ons onderzoek vertrok vanuit een meer basale nieuwsgierigheid naar de bewoners en de regio: wat is hier aan de hand?

Gronings Perspectief bracht daartoe langdurig de attitudes en het psychosociaal welbevinden van bewoners in kaart - via een panel van bewoners uit de gehele provincie Groningen, zowel bewoners die te maken hebben met de gevolgen van de gaswinning, als bewoners die er niet mee te maken hebben. Ook namen we veel interviews af en voerden we in toenemende mate ander onderzoek uit. Gedurende de looptijd van Gronings Perspectief fase 1 lag de focus met name op de impact van de gaswinning op individuele bewoners (o.a. op hun ervaren veiligheid en gezondheid). Al snel werd duidelijk dat de gevolgen van de gaswinning voor dorpen, buurten of straten aanzienlijk was. In Gronings Perspectief 2 besteedden we daar extra aandacht aan. Tevens deden we onderzoek naar de impact van de versterking en de impact op kinderen. In toenemende mate kwamen ook de professionals in beeld die zich met deze problematiek bezig houden.

In de komende twee jaar (2021-22) zetten we Gronings Perspectief voort onder opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. In deze derde fase blijven we de psychosociale impact van de gaswinning op individuele bewoners en gemeenschappen onderzoeken. Een belangrijk onderdeel van het onderzoek zal zijn het 'vinger aan de pols houden' met betrekking tot de impact van de gaswinning op veiligheid, gezondheid en toekomstperspectief van bewoners. Hierbij

blijven we tevens monitoren wat de centrale stressoren van de gaswinningsproblematiek zijn op het gebied van veiligheid en gezondheid (zoals schade of versterking). Daarnaast leggen we de focus op de versterkingsoperatie: wat maakt (groepen) bewoners weerbaar of kwetsbaar in deze operatie? En welke maatregelen omtrent de versterking worden door bewoners en professionals als effectief ervaren en grijpen tevens in positieve zin in op kwetsbaarheden en waargenomen risico's van bewoners?

## 1. De impact van de gaswinning op individuele bewoners

In deze eerste paragraaf beschrijven we de impact van de gaswinning op individuele bewoners. Figuur 1 vormt een schematisch weergave hiervan.

### Gezondheidsrisico's

Onze onderzoeken laten voortdurend zien dat de gevolgen van de gaswinning de gezondheid van bewoners ondermijnen. Gedurende de looptijd van het onderzoek waren bewoners met meervoudige schade aanzienlijk minder gezond dan bewoners zonder schade aan hun woning. Zij hebben meer kans op geestelijke ongezondheid, meer stress-gerelateerde fysieke klachten en een minder goede ervaren gezondheid. Dit zijn geen mensen die gewoon in het algemeen meer te klagen hebben, want de klachten die zij rapporteren passen bij een beeld van chronische stress. Als je naar keelklachten vraagt (die niet zijn geassocieerd met stress) dan hebben zij dat evenveel als de groep zonder schade.

De gezondheidsachterstand van bewoners met meervoudige schade neemt tot 2018 toe en neemt sinds 2018 weer iets af. Een nadere studie van die verbeterde gezondheid laat zien dat dit waarschijnlijk komt doordat er zoveel nieuwe schadegevallen zijn bijgekomen: het gaat om mensen die pas sinds kortere tijd schade hebben en die dus niet al jarenlang met schades en procedures zitten. Voor de laatste groep is er namelijk nauwelijks enige verbetering van gezondheid. Respondenten met meervoudige schade die in langdurige schade trajecten zitten zijn aanzienlijk minder gezond. Hierbij gaat het om 8,6% van de respondenten die *aan het panelonderzoek meededen*.

De bevinding dat schade aan woningen leidt tot gezondheidsschade is geen toevalstreffer en het onderzoek suggereert dat het hier om een oorzakelijk verband gaat. De bevindingen zijn op twee manieren gevalideerd:

1. Het gezondheidsonderzoek van *Lifelines* dat sinds 2006 de gezondheid van bewoners van Noord Nederland volgt repliceert de resultaten van het Groninger Panel. Bovendien laten Lifelines data zien dat er een oorzakelijk verband is tussen schade en gezondheid: Ten opzichte van hun baseline scores van vóór 2012 (toen schade minder was dan nu) zijn bewoners met meervoudige schade minder gezond geworden in vergelijking met bewoners zonder schade. Het Lifelines onderzoek laat bovendien zien hoe ingrijpend en verstrekkend de

gevolgen voor de getroffen personen kunnen zijn: deze mensen *voelen* zich niet alleen minder gezond en hebben verminderd welzijn, ze hebben ook een grotere kans op burnout, rapporteren dat ze fysiek minder aankunnen (bijv. boodschappen tillen, wassen) en zijn ook op sociaal gebied beperkt (bijv. familiebezoek). Zij ondervinden, onder meer door fysieke klachten, ook beperkingen in hun werk en andere bezigheden.

2. Dezelfde resultaten vind je terug in de GGD gezondheidsmonitor die in de herfst van 2016 werd verricht. Dit is een bijzonder grote en representatieve steekproef van de Groninger bevolking. Omdat het zo'n enorm groot en goed onderzoek is, kunnen we er met vrij veel zekerheid uit afleiden om hoeveel mensen het op dat moment ging. De grootte van de effecten blijkt heel fors te zijn.<sup>1</sup> Als je de Groningers met meervoudige schade vergelijkt met Groningers zonder schade, dan is het aantal bewoners met een slechtere ervaren gezondheid 21% hoger dan normaal, het aantal met een hoog risico op mentale gezondheidsklachten is 39% hoger dan normaal en het aantal met veel gezondheidsklachten is zelfs 80% hoger dan normaal. De risico's voor mensen met enkelvoudige schade zijn slechts licht verhoogd (en niet altijd significant).

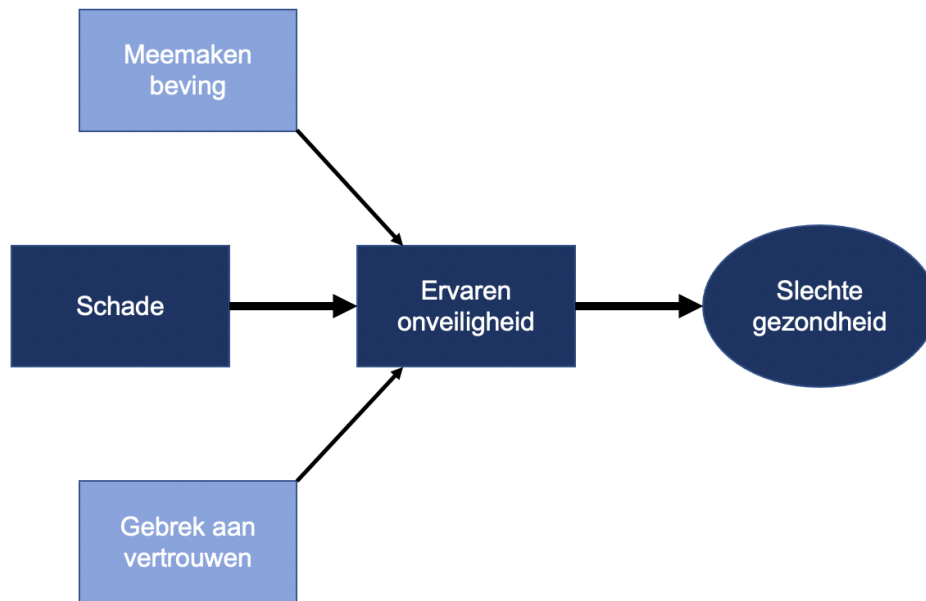
De gezondheidsrisico's zijn substantieel. In de wetenschappelijke literatuur is vastgesteld dat ervaren gezondheid, mentale gezondheid en stress-gerelateerde klachten, op termijn, geassocieerd kunnen zijn met andere ernstige gezondheidsproblemen. Op basis van de gezondheidsachterstand van bewoners eind 2017, concludeerden we dat als we de omvang van de gezondheidsklachten combineren met de wetenschappelijke kennis over de gevolgen van een verhoging in gezondheidsklachten op de langere termijn, er 5 of meer mensen per jaar kunnen overlijden als gevolg van deze problematiek. Hierbij merken we op dat dit een zeer voorzichtige schatting is: het is een ondergrens (in potentie kunnen er meer overlijdensgevallen per jaar plaatsvinden)<sup>2</sup>.

### **Figuur 1: Impact van de gaswinning**

---

<sup>1</sup> Wat is hier een groot effect en wat is een klein effect? Vanuit epidemiologisch oogpunt is de blootstelling aan aardbevingen een verstoring van het leefmilieu van de mens. Zo'n verstoring vind je bijvoorbeeld ook rond Schiphol, waar sommige bewoners overlast hebben door onder andere geluid. De effecten die wij vinden in ons onderzoek in Groningen zijn vele malen groter. Ter illustratie: in alle jaren dat RIVM de bewoners rond Schiphol onderzocht is er slechts in 1 studie een klein effect gevonden op gezondheid. Aan het andere eind van het spectrum hebben rampen zoals de vuurwerkramp in Enschede gevolgen die nog weer ernstiger zijn dan die in Groningen. Dat was uiteraard een heel andere ramp, want hij was acuut, er vielen veel doden en gewonden en een heel groot aantal woningen was in één keer zwaar beschadigd of volkomen vernietigd.

<sup>2</sup> Voor meer informatie, zie Postmes, T., Stroebe, K., Richardson, J., LeKander, B., Oldersma, F., Broer, J. & Greven, F. (2018). Gevolgen van bodembeweging voor Groningers: Ervaren veiligheid, gezondheid en toekomstperspectief 2016-2017. Groningen: Heymans instituut, Rijksuniversiteit Groningen.



### Ervaren veiligheid en risicoperceptie

De impact van schade op de ervaren veiligheid is nog vele malen groter dan het gezondheidseffect. Bewoners met schade voelen zich minder veilig, die met meervoudige schade veel minder, in vergelijking met Groningers zonder schade. Ook het meemaken van een beving beïnvloedt de veiligheidsbeleving: nadat bewoners een beving hebben meegemaakt, voelen zij zich minder veilig en hoe sterker deze beving was, hoe minder veilig zij zich voelen. In periodes waarin minder aardbevingen zijn veert de ervaren veiligheid weer terug.

Ervaren veiligheid hangt niet alleen samen met de magnitude van bevingen en met de fysieke schade zelf. Het onderzoek laat zien dat veiligheid ook draait om wat “de scheuren” voor consequenties hebben voor het leven van de bewoner: die raakt erdoor in onzekerheid over de toekomst, over de bestendigheid het eigen huis op lange termijn, over de financiële risico’s die men loopt en die maakt zich ook meer zorgen over de vervelende ervaring van de bevingen zelf.

Het effect van schade en bevingen op veiligheid lijkt als twee druppels water op het effect dat je ziet bij de risico’s die mensen waarnemen: de kans op het meemaken van een beving in de toekomst, op beschadiging van eigendom of op fysiek letsel. Het zijn twee kanten van dezelfde medaille. Opvallend is dat mensen met (meervoudige) schade vooral de “alledaagse” risico’s veel hoger inschatten, zoals het moeten blijven repareren van het huis. Maar weinig mensen zijn acuut bang voor een catastrofe, zoals het instorten van het huis. Toch maken heel veel mensen zich chronisch zorgen.

## Vertrouwen

Er is veel wantrouwen jegens instanties die verantwoordelijk zijn voor de gaswinning. Met name de rijksoverheid en de NAM worden slecht vertrouwd. Zelfs kinderen en jongeren in het aardbevingsgebied wantrouwen hen. Bij mensen met meervoudige schade is het vertrouwen in instanties die betrokken zijn bij de schadeafhandeling en de versterking aanzienlijk minder dan bij mensen die geen of enkelvoudige schade aan hun huis hebben. Vertrouwen neemt sterk af vanaf het moment dat bewoners een aardbeving gevoeld hebben en herstelt zich daarna langzaam weer. Hoe minder vertrouwen in overheden, hoe minder veilig mensen zich voelen en hoe hoger zij risico's inschatten.

Opvallend is dat het vertrouwen in instanties zoals het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) en Nationaal Coördinator Groningen (NCG) hoger is onder bewoners die *recent* schade hebben gemeld. Na andere grote beleidsveranderingen, zoals het dichtdraaien van de gaskraan, zien we in mindere mate een toename van vertrouwen.

Inwoners hebben relatief veel vertrouwen in instanties die opkomen voor de belangen van Groningers met schade door gaswinning, zoals de Groninger Bodem Beweging en Groninger Gasberaad.

## Weerbaarheid en kwetsbaarheid

Wat maakt mensen kwetsbaar of weerbaar? Het antwoord is niet eenvoudig. Eigenlijk zie je bij alle deelgroepen in het onderzoek dat meervoudige schade gepaard gaat met veel overlast en chronische stress. Er is geen eenduidig profiel te maken van bewoners die een hoog risico lopen hierdoor in de knel te komen. In interviews met getroffen bewoners zien we vier veel voorkomende reacties op de aardbevingsproblematiek. De meeste mensen ervaren schade en versterking als tegenslag en zijn redzaam: ze blijven hun negatieve emoties erover de baas of beschikken over de middelen om tegenslag te boven te komen. Een ander patroon is dat men de tegenslag ervaart als een gevecht met instanties en procedures. Een derde groep ervaart dit type tegenslag als lijdzaam wachten in onzekerheid en machteloosheid. Zowel het wachten als het vechten vraagt veel van respondenten. Een vierde reactie die respondenten beschrijven, in het meest recente onderzoek, is *vluchten*. Respondenten proberen op een actievere manier te ontsnappen aan de problematiek, in enkele gevallen door daadwerkelijk uit het gebied weg te verhuizen, omdat de gezondheid, het welzijn en het woongenot te zeer zijn verstoord door jarenlang geploeter met instanties en procedures. Voor hen zijn strijd en wachten teveel geworden.

## Deelgroepen en hun kwetsbaarheid

Tijdens ons onderzoek hebben we extra aandacht besteed aan bepaalde groepen. Keer op keer laat ons onderzoek zien dat respondenten met (langdurig) meervoudige schade op meerdere vlakken slechter scoren dan de rest van de respondenten. Ook blijkt uit ons onderzoek dat respondenten als het versterkingsprogramma verder vordert, met name

tijdens de planvorming, zich juist minder veilig voelen en meer risico's waarnemen. Versterking heeft bovendien een negatieve impact op de gezondheid, met name voor oudere respondenten. Daarnaast zien we dat veel inwoners nog weinig tot geen vooruitgang hebben gezien in hun situatie. Onzekerheid over versterking maakt respondenten machteloos en moedeloos, en is dan ook de voornaamste reden van hinder.

Daarnaast lichtte ons onderzoek ook nog enkele deelgroepen uit die in dit algehele beeld onderbelicht zijn:

- **Kinderen en jongeren.** Opgroeien in het gaswinningsgebied heeft invloed op het welbevinden van kinderen, jongeren en hun leefomgeving. Sommige kinderen hebben geen last van de aardbevingen, terwijl anderen vertellen dat zij zich onveilig voelen en angstig zijn. Ze merken ook het verdriet en de stress om de gaswinningsproblematiek bij hun ouders en voelen dat er minder ruimte voor hen is. Ouders vertellen dat hun kinderen bang zijn en niet kunnen slapen. Ook professionals die met kinderen werken geven aan dat de gaswinningsproblematiek impact heeft op het gezinsleven. Over het geheel genomen zien wij bij kinderen en jongeren hetzelfde soort stress en ongerustheid als bij volwassenen. Of deze groep meer of minder zwaar wordt geraakt is op basis van het onderzoek niet te zeggen.
- **Ondernemers.** Ondernemers ondervinden een breed scala aan uitdagingen en problemen (o.a. schade, de kosten daarvan, waardedaling, de enorme tijdsinvestering) als gevolg van de gaswinningsproblematiek. Veel van de regelingen voor particulieren met schade zijn voor ondernemers niet passend of niet toegankelijk. Zij voelen zich dan ook onvoldoende gekend en gesteund in de problemen die zij ervaren ten gevolge van de gaswinning. Onze indruk is dat je bij ondernemers vaker complexe situaties aantreft. Toch blijkt uit de resultaten niet dat ze zwaarder getroffen zijn, misschien omdat ze tegen een stootje kunnen.

## 2. Impact op gemeenschappen

### Sociale verbondenheid en omgeving

Ingrijpende gebeurtenissen versterken vaak onderlinge relaties - na een acute ramp trekken mensen naar elkaar toe, ondersteunen elkaar, blijkt uit de rampenliteratuur. Maar hoe zit dat bij een chronische ramp, die jaren voortduurt? We weten uit de literatuur dat stressvolle gebeurtenissen onderlinge relaties ook onder druk kunnen zetten. Om deze reden besteedt Gronings Perspectief veel aandacht aan sociale relaties.

Het onderzoek laat zien dat sociale relaties, en verbondenheid met met name burens, van groot belang zijn voor de weerbaarheid van inwoners. Tot 2018 namen we een toename in de sociale verbondenheid waar, zowel bij mensen met en zonder schade aan hun woning. Bewoners met meervoudige schade voelden zich sterker verbonden met hun

omgeving dan bewoners zonder schade. Daarnaast zien we dat bewoners ook in hun handelingen veel onderlinge solidariteit vertonen: ze informeren en helpen elkaar omtrent de gaswinningsproblematiek.

Tegelijkertijd constateerden we dat de onderlinge verhoudingen en gemeenschapszin om verschillende redenen *onder druk* staan:

- **Individuele benadering van instanties doet splijten.** Bij schadeprocedures worden individuele afspraken met bewoners gemaakt die soms verschillen voor vergelijkbare huizen en die soms ook vertrouwelijk zijn. Dit werkt onderling wantrouwen en ervaren ongelijkheid in de hand. Daarnaast zijn er binnen de versterkingsprocedure veel voorbeelden dat de aanpak verdeeldheid in de hand kan werken: de een wordt wel versterkt en de ander niet. Of het beleid wordt aangepast waardoor burens een andere behandeling krijgen. Het is al snel niet meer uit te leggen.
- **Impact gaswinning slurpt alle energie en tijd op.** De gevolgen van de gaswinning kosten veel tijd en energie van bewoners. Daardoor gaat alle aandacht op een gegeven moment naar de eigen woning en niet meer naar gezamenlijke activiteiten, buurt en burens.
- **Fysiek uit elkaar.** Soms betekent de versterkingsoperatie dat mensen voor langere tijd het huis uit moeten en dat buurten worden geherstructureerd. In sommige gevallen komen bewoners nooit meer bij elkaar omdat bewoners niet terugkeren op hun oude plek. Dat schudt essentiële gedragspatronen en sociale structuren door elkaar: burens worden fysiek gescheiden, kinderen raken hun vrienden uit het oog, scholen en winkels worden slecht bereikbaar. De sociale en maatschappelijke kosten hiervan kunnen heel groot zijn.

## Sociale cohesie in dorpen en buurten

Om diepgaander uit te zoeken hoe het met de sociale cohesie binnen dorpen en buurten staat, deden we binnen zes dorpen/stadswijken focusgroep onderzoek.

Over de impact van de gaswinningsproblematiek op sociale cohesie in dorpen en wijken trokken we twee conclusies:

1. **De mate waarin de gaswinningsproblematiek als een collectief probleem gezien wordt verschilt tussen dorpen.** Voor enkele dorpen geldt dat de gaswinningsproblematiek een impuls geeft aan de saamhorigheid. Bewoners hebben een sterk besef van de noodzaak om dit probleem collectief aan te pakken. Andersom zijn er dorpen en wijken met veel sociale samenhang en samenwerking waar de gevolgen van de gaswinning *niet* collectief worden opgepakt. De problematiek rond de gaswinning wordt door bewoners van deze dorpen en wijken gezien als te gering, te complex of te individueel om gezamenlijk op te (kunnen) pakken.



2. **Er zijn duidelijke succesfactoren aan te wijzen die sociale samenhang en samenwerking in dorpen en buurten bevorderen** (Tabel 1). Hierin valt op dat de gemeente een belangrijke rol speelt (zie reflectie).

**Tabel 1:** Factoren die samengaan met samenhang en samenwerking: 8 suggesties

Gemeenschappelijke visie	Consensus over wat belangrijk is voor de wijk of het dorp gaat gepaard met grotere onderlinge betrokkenheid en meer gezamenlijke initiatieven.
Een gezamenlijk doel	Samenhang in wijken en dorpen ontstaat als bewoners samen een traject doormaken. Het gaat om het gezamenlijke doel en het gezamenlijke streven, niet zozeer om het behaalde resultaat.
Centrale ontmoetingsplek	Er zijn meer gezamenlijke activiteiten op plaatsen met een laagdrempelig buurthuis of activiteitencentrum.
Een faciliterende gemeente	Succesvolle bewonersinitiatieven kunnen worden opgestart waar de gemeente optreedt als facilitator die bewoners middelen en vertrouwen geeft om naar eigen inzicht te handelen.
Kwalitatief goede dialoog met de gemeente	Gemeente en bewoner hebben een kwalitatief goede dialoog waarin samengewerkt wordt. Dit betekent dat (vertegenwoordigers van) bewoners in principe op gelijkwaardig niveau meepraten en input hebben in voor bewoners relevante visievorming en acties vanuit de gemeente.
Momentum	Op moment dat bewonersinitiatieven uitmonden in een gericht verzoek aan de gemeente, zal een snelle reactie de samenhang en samenwerking versterken. Andersom zal een trage en/of onduidelijke reactie op korte termijn leiden tot frictie en op lange termijn de samenhang en samenwerking frustreren.
Samenwerken in diversiteit	Er is meer samenwerking binnen gemeenschappen waar diversiteit wordt geaccepteerd en gerespecteerd, of zelfs gezien als positief kenmerk van het dorp of de wijk.
Vrijwilligers en kartrekkers	Samenhang en samenwerking is mogelijk door de beschikbaarheid en capaciteit van vrijwilligers en soms ook kartrekkers om het voortouw te nemen.

### 3. Achterliggende stressoren: procedures en systeem

#### Schadeafhandeling

In 2019 geeft zo'n driekwart van de respondenten aan dat zij schade melden, omdat zij dit normaal vinden en dit hun goed recht is. De rest van de respondenten meldt schade aan hun woning niet of later. Dit komt mede door het geringe vertrouwen in en slechte ervaringen met schadeprocedures die de verschillende instanties (NAM, CVW, TCMG, IMG) door de jaren heen hebben gehanteerd. Bewoners hebben hun verwachtingen over de ruimhartigheid en de snelheid van de schadeafhandeling in de loop der jaren steeds verder naar beneden bijgesteld.

Voor veel respondenten veroorzaakt de schadeafhandeling stress door de ellende en onzekerheid die met de schadeprocedure gepaard gaat. Daarboven ondervinden

respondenten ernstige hinder (a) door het feit dat voortdurend schade wordt toegebracht aan de woning, (b) doordat schade niet altijd adequaat, eerlijk en tijdig wordt afgehandeld, en (c) door de financiële consequenties van de schade.

## Versterkingsoperatie

In totaal vindt 16% van de respondenten dat hun huis versterkt moet worden en hiervan stelt de helft dat het dringend is. Bewoners die te maken hebben met de versterking hebben (a) minder vertrouwen in verschillende instanties en in het rijk, maar opvallend genoeg niet minder vertrouwen in NCG, (b) nemen meer risico's waar en voelen zich minder veilig, met name tijdens de planvorming en uitvoering, (c) ervaren een verminderde controle over hun leven en (d) lopen een groter risico op gezondheidsklachten, met name als ze ouder zijn. Al deze effecten komen bovenop de al bestaande effecten van schade.

De hele versterkingsoperatie wordt slecht begrepen door bewoners. Een deel van de respondenten denkt dat schadeherstel van de woning ook een vorm van versterking is. Andere respondenten vinden het groot aantal instanties en contactpersonen waarmee zij te maken hebben verwarrend. Een veelvuldig genoemde frustratie is dat schade gemeld moet worden bij IMG, terwijl de versterking wordt uitgevoerd door NCG. Professionals signaleren dat bewoners in de versterkingsprocedure de regie over hun leven kunnen kwijtraken: ze leven in aanhoudende onzekerheid en worden geconfronteerd met een reeks vertragingen. Professionals hebben moeite om de versterkingsoperatie aan bewoners uit te leggen. Ook zien ze buurtconflicten als gevolg van telkens veranderende spelregels. Op die manier valt een deel van het supportsysteem van bewoners weg.

Professionals ervaren de versterkingsoperatie als complex: de omvang en verscheidenheid aan projecten binnen de versterkingsoperatie is groot. Bij professionals is er consensus dat er behoefte is aan iets van afstemming, regie of coördinatie.

## Het systeem

Tussen februari en september 2020 zijn 33 professionals geïnterviewd die centrale posities bekleden bij de verantwoordelijke instanties in het gaswinningsdossier. Doel van het onderzoek was om in kaart te brengen hoe professionals verklaren dat zij wel of juist niet de gewenste voortgang kunnen boeken met betrekking tot schadeafhandeling, versterking en/of toekomstperspectief. Professionals in sleutelposities bij de verantwoordelijke instanties noemen als verklaring voor de achterblijvende vooruitgang in het gaswinningsdossier een groot aantal belemmeringen: de grote hoeveelheid instanties zorgt voor een 'institutioneel gefragmenteerde omgeving'; tegelijkertijd zijn deze instanties sterk afhankelijk van elkaar voor het boeken van voortgang. Instanties kijken verschillend tegen (de oplossingen van) de problematiek aan, er wordt onvoldoende met elkaar afgestemd, er heersen uiteenlopende belangen,

professionals van verschillende instanties ervaren te weinig mandaat, en het is niet duidelijk wie de eindverantwoordelijke is binnen het gaswinningsdossier.

Volgens regionaal werkende professionals hebben professionals die werkzaam zijn op rijksniveau te weinig besef van de uitwerking van beleid in de praktijk. Professionals dicht bij de uitvoering geven aan dat zij vastlopen op bureaucratisch toezicht en voortdurend veranderende regels, ook binnen de eigen organisatie. Het complexe systeem met al haar protocollen en regels maakt maatwerk lastig, en pakt soms verkeerd uit voor individuele inwoners. Door het niet kunnen inlossen van beloftes en constante verandering van de spelregels, stoppen sommige professionals met hun werk, of zij krijgen een burn-out.

## 4. Overige thema's

Tot zover hebben we een overzicht gegeven van de resultaten omtrent de belangrijkste thema's binnen het onderzoek van Gronings Perspectief. Naast deze thema's hebben we binnen de verschillende vragenlijsten en deelonderzoeken ook aandacht besteed aan andere onderwerpen. Het gaat hierbij om: emoties, rechtvaardigheid, communicatie, invloed op het dagelijks leven, toekomstperspectief, sociale netwerken, zorgen over (mensen in) de omgeving, weerbaarheid, gedrag, collectieve actie, de invloed van media-aandacht, ervaren hinder, hoop, de impact van de bevingen bij Zeerijp en Westerwijtwerd, en de impact van COVID-19. Voor een volledig overzicht van onze rapporten en de onderwerpen die in deze rapporten worden besproken, verwijzen we u naar onze website [groningsperspectief.nl](http://groningsperspectief.nl). In deze rapporten vindt u ook uitgebreide, verdiepende en nuancerende rapportages van de thema's die hier zijn besproken, alsmede de bijbehorende wetenschappelijke verantwoordingen.

## 5. Reflectie

Als we alle onderzoeksresultaten tot dusver overzien, wat is dan het beeld? Zijn er centrale thema's waarin verschillende resultaten samenkomen? En waar is actie nodig?

### Chronische stress

Acute rampen zoals een aardbeving, tornado of grote overstroming hebben grote impact op slachtoffers met depressie, angst en soms post traumatische stress tot gevolg. Echter, na een tijd komt er herstel waarbij een groot deel van de slachtoffers zelfs een even goede gezondheid ervaart als voor de ramp. Voor de situatie in Groningen is dat anders, in plaats van een acute gebeurtenis is er sprake van een slepende, langdurige ramp die zich kenmerkt door herhaaldelijke nieuwe schades, grote en kleine bevingen en interventies van overheden die soms, in ieder geval tijdelijk, tot meer in plaats van minder stress kunnen leiden.

Vanuit de wetenschappelijke literatuur is weinig bekend over de impact van dergelijke chronische rampen op gezondheid omdat onderzoek ernaar ontbreekt. De erkenning

van een acute ramp is meestal alom bekend, bij een chronische ramp is dat in mindere mate het geval. We krijgen dan ook regelmatig vragen die de impact van de gaswinning in twijfel trekken, zoals: maar er is toch nog niemand overleden? Of: hoe erg zijn deze stress-gerelateerde klachten nou echt? Of: “maar dit kun je toch niet vergelijken met een ‘echte’ aardbeving?”

Wij denken dat dit bagatelliseren en ontkennen van de ernst van de impact juist een van de factoren is geweest die bijdraagt aan de chronische stress die bewoners kunnen ervaren. Dat past ook bij wat bewoners zelf rapporteren: velen geven aan het er erg druk mee te hebben (bijv. met schade of versterkingsprocedures) en ze ergeren zich of voelen zich machteloos. Er zijn maar heel weinig mensen die erkennen dat ze er ziek van zijn en die ermee naar de huisarts gaan. En toch zijn er nog veel te veel bewoners voor wie het einde nog niet in zicht is, bijvoorbeeld omdat ze met langdurige schade kampen, en/of ondernemer zijn en/of aan het begin van een versterkingstraject staan. Op basis van de wetenschappelijke literatuur weten we dat de stress-gerelateerde gezondheidsklachten die in ons onderzoek gemeten worden (en bij bepaalde groepen zorgwekkend verhoogd zijn) gepaard gaan met een verhoogde kans op velerlei aandoeningen en heel soms overlijden.

Dit betekent dat extra aandacht wenselijk is voor gezondheidsklachten en voor de gezondheidsrisico's die mensen lopen. Meer dan voorheen blijkt in deze laatste fase van ons onderzoek dat wie het meest risico loopt (en waarom) kan verschillen. Het is daarom **van groot belang om de vinger aan de pols te houden om zo vanuit beleid in te kunnen spelen op kwetsbaarheden.**

Het belang van fysieke *en* andere vormen van veiligheid

#### *Het belang van fysieke veiligheid*

In het verleden concludeerden we dat angst voor een catastrofe, of het instorten van het eigen huis, geen grote rol speelde in de onveiligheid die bewoners ervaren. Ook in een recent rapport trekken we deze conclusie. In dit afsluitende stuk willen we hierbij een *kanttekening* plaatsen. We signaleren dat het mogelijk is dat zorgen over fysieke veiligheid geleidelijk aan een grotere rol gaan spelen. Uit onze interviews blijkt dat in ieder geval gevoelens van alertheid zijn toegenomen. Een bewoner omschrijft het als volgt: “Ik maak me ook niet zoveel zorgen dat het in een keer instort. Tegelijkertijd zie ik wel alle scheuren..., die woning wordt wel zwakker en op enig moment zal die in elkaar zakken omdat ie gewoon niet gebouwd is op een scheurende trillende bodem.” Deze bewoner benoemt naast alertheid ook een realistische zorg dat cumulatieve schade in de loop der tijd leidt tot een catastrofe.

Ook is aannemelijk dat het erkennen dat het eigen huis onveilig is en dat er een kans op instorting is, voor bewoners zeer bedreigend is. Het betekent dat je eigen leven en dat van je familieleden op het spel zou kunnen staan. Het kan een coping strategie zijn om deze (mogelijke) dreiging te onderdrukken en de onveiligheid van het eigen huis te

ontkennen. De realisatie - op dagelijkse basis - dat het huis zou kunnen instorten is immers zeer belastend. Zeker omdat er op dit moment voor veel bewoners geen uitweg uit deze situatie is: ze kunnen of willen niet naar een ander huis verhuizen en de versterking laat voor de meesten nog lang op zich wachten.

Dit betekent dat **beleid mogelijk ook op korte termijn in moet spelen op gevoelens van fysieke onveiligheid**: in hoeverre voelen bewoners zich fysiek onveilig (omdat ze bijv. de schade aan hun woning zien toenemen of een brief hebben ontvangen dat hun woning een verhoogd risico heeft)? En hoe ga je om met bewoners die zich weliswaar niet acuut fysiek onveilig voelen maar er rekening mee houden dat hun huis wel op termijn zou kunnen instorten? Tegelijkertijd lichten we in onderstaand stuk toe waarom een inzet alleen op fysieke veiligheid niet afdoende is om veiligheidsgevoelens te herstellen.

*Alleen op fysieke veiligheid inzetten kan gevoelens van veiligheid juist ondermijnen*  
Veiligheid voorop en de bewoner centraal is de titel van de plan van aanpak voor de versterkingsoperatie, opgesteld door de Nationaal Coördinator Groningen.<sup>3</sup>  
Uitgangspunt is dat iedereen in Groningen veilig moet kunnen wonen, werken en naar school gaan. Leidend is de norm  $10^{-5}$  -: dit houdt in dat ieder individu een kans van 1 op 100.000 per jaar heeft om te komen te overlijden als gevolg van een aardbeving.<sup>4</sup>

Het onderzoek van Gronings Perspectief laat echter zien dat veiligheid meer is dan instortingsgevaar. Daarom is inzetten op het versterken van een huis alleen onvoldoende om de ervaren veiligheid van bewoners te herstellen. Dat komt omdat:

1. waargenomen veiligheid voor bewoners meer inhoudt dan fysieke veiligheid. Het omvat, weten we uit eerder onderzoek van Gronings Perspectief, ook het ervaren van onzekerheid, de zorg om (schade aan) je huis of het gebrek aan erkenning van de problemen omtrent de gaswinning (zie hierboven).
2. maatregelen om veiligheid te vergroten, zoals de versterkingsoperatie, gerelateerd zijn aan (tijdelijk) verminderde gevoelens van veiligheid. Ook weten we dat versterkingstrajecten gepaard gaan met factoren waarvan we weten dat ze bijdragen aan gevoelens van onveiligheid: veel onzekerheid en gedoe met instanties. Bovendien is het denkbaar dat versterkingstrajecten bewoners juist (tijdelijk) alerter maken op onveiligheid van hun woning.

Dit betekent dat **veiligheid een totaalpakket is: om veiligheid te vergroten voor bewoners is veel meer nodig dan een berekening of de woning aan een technische  $10^{-5}$  norm voldoet**. Een aanpak die niet gefocust is op een **brede definitie van veiligheid**, zoals het wegnemen van onzekerheid, en die **sociaal welzijn** niet kan waarborgen zal zijn doel niet bereiken en voor veel bewoners het tegengestelde effect hebben, namelijk het verhogen van gevoelens van onveiligheid.

<sup>3</sup> <https://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/downloads/beleidsnotas/2018/11/22/plan-van-aanpak-mijnraadadvies>

<sup>4</sup> <https://www.sodm.nl/documenten/vragen-en-antwoorden/vraag-15>

## Gemeenschappen: Hoe gemeenten sociale cohesie kunnen bevorderen

Versterking en ook (in mindere mate) schadeprocedures bedreigen onderlinge sociale relaties, de sociale cohesie, in dorpen en wijken. Zeer opvallend vonden we dat professionals die we interviewden en die centraal staan in de uitvoering (NCG, gemeente, bouwbedrijven, zorginstanties en woningcorporaties) vertelden dat sociale conflicten ten gevolge van versterkingsoperaties onvermijdelijk zijn. Zij worstelen hiermee, maar hebben ook het idee dat ze er door de vele beleidswijzigingen ('onuitlegbaar aan bewoners') niets aan kunnen veranderen. Het is zeker niet makkelijk om goede sociale relaties te behouden en/of sociaal conflict te voorkomen. We zien echter wel kansen om sociale cohesie te bevorderen en daardoor (indirect) te werken aan het voorkomen van conflict. Om een paar voorbeelden te noemen: zoals we onderstaand toelichten kan een gelijkwaardige dialoog vanuit een gemeente, maar ook punten zoals het behoud van een centrale ontmoetingsplek (zie voorgaand stuk over impact op gemeenschappen) een belangrijke bijdrage leveren aan sociale cohesie.

Met andere woorden: in onze optiek zijn dergelijke sociale conflicten inderdaad nooit helemaal te vermijden, maar er is wél veel mogelijk. **De kans op sociale conflicten is minder groot wanneer men in het maken en uitvoeren van beleid rekening houdt met de impact van (nieuwe) procedures op individu en gemeenschap.**

We benadrukken dat instanties een belangrijke rol spelen zowel in het bevorderen van sociale cohesie als het aanwakkeren van conflict. Een van de belangrijkste inzichten over sociale cohesie in dorpen is dat - naast de bijdrage van bewoners zelf - de houding van instanties (in dit geval gemeenten) sociale cohesie kan bevorderen of ondermijnen: een gelijkwaardige dialoog met bewoners waarin er rekening wordt gehouden met de visie op en behoeftes van bewoners in de gaswinningsproblematiek blijkt samen te hangen met sociale cohesie. Daarentegen zijn afstand tot de burger en het van bovenaf beslissingen nemen geassocieerd met slechtere verhoudingen. We adviseren gemeenten om voor **toekomstige versterkingstrajecten niet alleen met individuen maar ook met gemeenschappen en buurten in gesprek te gaan, om rekening te houden met de wensen van bewoners en aan te sturen op een gezamenlijke visie op versterking van dorp of buurt.** Een gesprek tussen gemeente en burger moet dan ook meer zijn dan alleen informatie verstrekken. Burgerinspraak wordt vaak gezien als iets dat vertragend werkt en tijd kost, maar uiteindelijk kan voldoende draagvlak juist voor versnelling zorgen.

### De bewoner centraler stellen

We zien dat het veel moeite kost om beleid en procedures zo in te richten dat de bewoner centraal staat. Dit wordt duidelijk in de verhalen die we van bewoners vernemen. Ook professionals geven aan dat het **stelsel niet op bewoner is ingericht**. In GP2 zijn drie rapporten uitgebracht waarin we ingaan op de beleving van professionals die werkzaam zijn binnen de versterkingsoperatie of, breder, binnen het

gaswinningsdossier. Uit al deze rapporten blijkt dat professionals vinden dat bewoners het zwaar te verduren hebben. De oorzaak ligt volgens hen ook niet bij de bewoner zelf, maar bij de ingestelde procedures (bijv. afspraken die telkens niet nagekomen worden, communicatie die niet op elkaar afgestemd is) en, in zeer belangrijke mate, het achterliggende systeem aan instanties en expertisegebieden die versterking, shadeafhandeling en andere zaken in goede banen moeten leiden. Dit systeem, is men het met elkaar eens, heeft (te) veel tekortkomingen. Instanties zijn erg druk met elkaar en met de afspraken en *governance*. Uiteindelijk wordt de bewoner daar te vaak de dupe van.

Maar **hoe stel je de bewoner centraal?** Een professional biedt een op het oog voor de hand liggende oplossing: “Waar hebben mensen behoefte aan, en ga nou eens kijken hoe je dat kan inrichten. [...] Richt alles erop in dat je uiteindelijk met die individuele bewoner aan tafel zit, en daarmee, die kan inspelen op wat daar speelt. Dus zo zou het doel van de hele... manier waarop alle instanties zich inrichten, dat zou het moeten zijn.” Waar deze professional op doelt is dat procedures meer moeten inspelen op de wensen en behoeften van bewoners - terwijl professionals juist opmerken dat we deze in alle procedures een beetje kwijt zijn. Onze aanvulling (zie boven) zou zijn dat je individuele bewoners en gemeenschappen als vertrekpunten van beleid zou willen nemen.

Uit meerdere recente rapporten blijkt echter dat in veel gevallen het systeem zo is ingericht dat ingaan op behoeftes van bewoners (of gemeenschappen) niet centraal staat - sterker nog, men geeft aan de bewoner juist nogal kwijt te zijn in al het beleid en procedures. En degenen die veel inzicht hebben in behoeftes van bewoners, de professionals die dagelijks met hen te maken hebben, geven aan weinig inspraak in procedures te hebben. Zo legt een medewerker welzijn uit: “Ik ben zelf nooit door iemand gevraagd, iemand van het beleid, van: wat merk jij nou of wat zijn de belangrijkste items die je tegenkomt?”

**We bevelen aan de ‘experts’ op het gebied van bewoners - degenen die veel met bewoners te maken hebben (bijv. bewonersbegeleiders, aardbevingscoaches, medewerkers zorginstanties) - meer dan voorheen te betrekken bij het inrichten van procedures. Dit lijkt ons een belangrijke stap in het centraal stellen van bewoners.** Tegelijkertijd is duidelijk dat dit alleen niet afdoende zal zijn om bewoners centraal te stellen. Hier gaan we in het volgende stuk op in.

Het systeem als ontembaar monster?

Waar zijn we nou helemaal mee bezig? Dit is een terugkerend thema in onze gesprekken met professionals: de vraag die zij zichzelf stelden.

De vraag is wanneer de betrokken instanties het lef hebben om het systeem zoals het nu is opgezet radicaal te kantelen. Zoals we in voorgaand stuk (‘het systeem’) konden lezen, geven professionals bij deze instanties aan dat ze in hun werk met veel fundamentele

belemmeringen te maken hebben. Zolang de bestaande instanties, regels en procedures leidend blijven, zal de situatie blijven bestaan dat bewoners, en ook sommige professionals, hieraan ten onder gaan. De instanties die dit systeem hebben gecreëerd en die het in stand houden zouden er volgens ons **gezamenlijk** over na moeten denken hoe ze dit monster kunnen temmen - hoe ze de belemmeringen die professionals zelf aan hebben gedragen integraal kunnen oplossen. Onze suggestie is dat dit enkel kan door de pyramide van prioriteiten om te draaien. Stel niet “de opgave” of “meters maken” of “het gebiedsplan” centraal, maar stel de buurt en haar bewoners centraal, inventariseer problemen en wensen en bedenk, samen met de bewoners, wat de mogelijke oplossingen zijn. Stel het systeem in dienst van de projecten die daaruit voortvloeien. Dat is, in onze ogen, de meest kansrijke aanpak.



## 5. Overzichtstabellen

Onderstaande tabellen geven een overzicht van de belangrijkste bevindingen op de kernthema's van Gronings Perspectief, weergegeven per thema en per publicatie.

Gezondheid en welbevinden		
<a href="#">Gronings Perspectief Tussenrapport #1</a>	29-04-2016	Er is een duidelijk verschil in het aantal bewoners dat kampt met specifieke gezondheidsklachten en met geestelijke (on)gezondheid: in postcodegebieden met aardbevingsschade rapporteren bewoners meer klachten. De slechtere gezondheid treft met name de bewoners die meerdere keren schade aan hun woning hadden.
<a href="#">Veiligheidsbeleving, gezondheid en toekomstperspectief van Groningers: Wetenschappelijk rapport #1</a>	15-07-2016	Circa 90.000 bewoners van de provincie hebben schade. Zij lopen een hoger risico op vier gezondheidsindicatoren die onderling overlappen. Het samengestelde risico is 2,7% tot 7,6% hoger: tussen de 2.500 en 6.800 personen doen het slecht op 1 of meerdere gezondheidsindicatoren. Met name de toegenomen ervaren onveiligheid lijkt sterk verbonden met ongezondheid. De sociale cohesie van buurten en dorpen kan een "buffer" zijn voor gezondheidsproblemen. Emoties die samenhangen met ervaren onveiligheid en ongezondheid zijn "ervaren verlies van controle over het leven", "boosheid" en "zorgen over de toekomst".
<a href="#">Gronings Perspectief Tussenrapport #2</a>	05-10-2016	Hoe vaker mensen schade hebben geleden, hoe hoger het risico op een slechte geestelijke gezondheid. Ieder nieuw geval van schade leidt tot een hoger risico. Het maakt voor de gezondheid weinig uit of de schademelding wordt erkend (en de schade wordt gerepareerd) of niet.
<a href="#">Veiligheidsbeleving, gezondheid en toekomstperspectief van Groningers: Wetenschappelijk rapport #2</a>	07-02-2017	Er zijn veel factoren die ieder voor een klein deel de gezondheid beïnvloeden (waaronder leefstijl, leeftijd en vele andere factoren). Uit de resultaten blijkt bovendien dat diverse aan gaswinning gerelateerde factoren een rol spelen. Zo is er een kleine relatie tussen gezondheid en vertrouwen in overheden: hoe meer vertrouwen hoe beter de gezondheid. Eveneens blijkt dat het hebben van een sociaal netwerk of sociale banden bewoners iets minder kwetsbaar maakt voor een slechte gezondheid. De effecten van het hebben van (meervoudige) schade op gezondheid hangen deels samen met de ervaren veiligheid. Schade, veiligheid en gezondheid zijn namelijk met elkaar verweven. Het lijkt erop dat de aantasting van ervaren veiligheid één van de redenen is dat het hebben van (meervoudige) schade leidt tot een minder goede gezondheid
<a href="#">Veiligheidsbeleving, gezondheid en toekomstperspectief van Groningers: Wetenschappelijk rapport #3</a>	03-07-2017	Aanvullend onderzoek in samenwerking met Lifelines toont aan dat meervoudige schade een hogere kans op psychische klachten en stress veroorzaakt, ten opzichte van de basismeting van Lifelines die in 2006-2011 is afgenomen. Dit oorzakelijk verband was tot op heden nog niet bewezen.  De gezondheid van respondenten met meervoudige schade gaat achteruit. Deze afname is zichtbaar in alle drie aspecten van gezondheid die gemeten zijn: geestelijke gezondheid, gezondheidsklachten en algemene gezondheid.
<a href="#">Aardbevingen en gezondheid 2016</a>	13-10-2017	De data van de GGD Gezondheidsmonitor 2016 bevestigen de resultaten uit het panelonderzoek: blootstelling aan met name meervoudige schade heeft nadelige gevolgen voor ervaren gezondheid en psychische gezondheid en gaat gepaard met een toename van het aantal gezondheidsklachten.
<a href="#">Gronings Perspectief 2016-2017: Eindrapport</a>	31-01-2018	Onder respondenten met meervoudige schade is een hoger percentage geestelijk ongezond dan onder mensen zonder schade. Dit verschil is alleen maar groter geworden: bewoners met meervoudige schade zijn in de afgelopen 1,5 jaar geestelijk ongezonder geworden ten opzichte van personen zonder schade, en bereiken zorgwekkende niveaus van geestelijke ongezondheid. Ook is er kans op een verhoogd arbeidsverzuim en burn-out.  Als we de omvang van de gezondheidsklachten combineren met de wetenschappelijke kennis over de gevolgen op langere termijn, kunnen er 5 of meer mensen per jaar overlijden als gevolg van deze problematiek.
<a href="#">De maatschappelijke impact van de beving van Zeerijp: Ervaren veiligheid, gezondheid en toekomstperspectief</a>	06-06-2018	Bewoners die de beving van Zeerijp hebben gevoeld zijn na de beving minder geestelijk gezond.
<a href="#">De sociale impact van gaswinning in Groningen: Stand van zaken, meting juni 2018</a>	08-11-2018	Mensen met meervoudige schade hebben gemiddeld een aanmerkelijk minder goede geestelijke gezondheid dan mensen met enkelvoudige schade en mensen zonder schade. Ook rapporteren ze meer stressgerelateerde gezondheidsklachten. Er is bij mensen met

		meervoudige schade sprake van een toename van stressgerelateerde gezondheidsklachten in de periode tussen februari 2016 en juni 2018.
<a href="#">Gaswinning en versterking. De sociale impact voor Groningers</a>	28-05-2019	Bewoners met meervoudige schade zijn structureel slechter af op gezondheid. Aanvullende analyses tonen drie nieuwe inzichten: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Meervoudige schade heeft zowel meer psychische als meer lichamelijke gevolgen;</li> <li>- Gespannenheid is de klacht die het meeste voorkomt bij mensen met meervoudige schade;</li> <li>- Psychosomatische klachten en lichamelijke klachten hebben over de tijd heen hetzelfde verloop: voor beide geldt dat ze toenemen bij mensen met meervoudige schade.</li> </ul>
<a href="#">De maatschappelijke impact van de beving van Westerwijtwerd</a>	16-12-2019	De beving van Westerwijtwerd heeft direct impact gehad op zelf gerapporteerde geestelijke gezondheid en (stressgerelateerde) lichamelijke symptomen. Dit suggereert dat bewoners die de beving goed voelden, daardoor ongerust zijn en stress ervaren.
<a href="#">De sociale impact van de gaswinning in Groningen. Stand van zaken, metingen juni &amp; september 2019</a>	16-12-2019	Bewoners met meervoudige schade hebben slechtere gezondheidsscores op (vrijwel) alle meetmomenten tussen 2016 en juni 2019. De gezondheidsachterstand van de groep met meervoudige schade lijkt in de periode tussen juni 2018 en juni 2019 iets te zijn afgenomen.
<a href="#">De sociale impact van de gaswinning in Groningen. Stand van zaken, meting maart 2020</a>	30-06-2020	Vanaf juni 2019 is de gezondheidsachterstand van bewoners met meervoudige schade duidelijk kleiner geworden, maar bewoners met meervoudige schade hebben nog steeds een minder goede gezondheid dan bewoners zonder schade. Ook wordt de groep die meervoudige schade heeft telkens groter.
<a href="#">De sociale impact van de gaswinning in Groningen. Stand van zaken, januari 2021</a>	09-02-2021	De gezondheidsachterstand van mensen met meervoudige schade wordt kleiner. Maar verdiepende analyses laten zien dat er voor een deel van de respondenten met meervoudige schade nauwelijks enige verbetering is: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Het krijgen van nieuwe schade heeft een verslechtering van gezondheid tot gevolg.</li> <li>- Met name respondenten met meervoudige schade die in langdurige schadetrajecten zitten zijn aanzienlijk minder gezond. Maar liefst 8,6% van de respondenten valt binnen deze categorie.</li> </ul> Uit interviews rijst het beeld dat velen na 6 tot 8 jaar geploeter met instanties en procedures de grens hebben bereikt of overschreden van wat men aankan. De gezondheid, het welzijn en het woongenot worden te zeer verstoord. Enkele respondenten zijn Groningen ontvlucht of zouden dat graag willen.

## Veiligheid en risicoperceptie

<a href="#">Gronings Perspectief Tussenrapport #1</a>	29-04-2016	Gevoelens van (on)veiligheid en waargenomen risico komen sterk overeen met objectieve cijfers over schade in de omgeving. De beleving van bewoners komt dus overeen met de feiten.
<a href="#">Veiligheidsbeleving, gezondheid en toekomstperspectief van Groningers: Wetenschappelijk rapport #1</a>	15-07-2016	Schade in de omgeving gaat gepaard met een sterk verlaagd gevoel van veiligheid. Bij schade aan de eigen woning zien we hetzelfde patroon. Van de mensen die geen schade hebben en die buiten het gebied met erkende schade wonen voelt 85% zich veilig of zeer veilig in de eigen woning. Onder mensen die één keer schade hebben gehad is dat 60%. Van de mensen met meervoudige schade voelt slechts een minderheid zich veilig: 38%.
<a href="#">Gronings Perspectief Tussenrapport #2</a>	05-10-2016	Hoe vaker mensen schade aan hun woning hebben, hoe minder veilig ze zich voelen. Ieder nieuw schadegeval gaat gepaard met een afname van de ervaren veiligheid. Het maakt voor de ervaren veiligheid weinig uit of de schademelding wordt erkend of niet
<a href="#">Veiligheidsbeleving, gezondheid en toekomstperspectief van Groningers: Wetenschappelijk rapport #2</a>	07-02-2017	Geografische verschillen en veranderingen in ervaren veiligheid wijzen erop dat respondenten zich veiliger voelen als ze in de periode voorafgaande aan het onderzoek (tijdelijk) minder bevingen in hun omgeving hebben ervaren.
<a href="#">Veiligheidsbeleving, gezondheid en toekomstperspectief van Groningers: Wetenschappelijk rapport #3</a>	03-07-2017	Schade heeft een grote impact op ervaren veiligheid. Dit blijkt zowel uit het Lifelines-onderzoek als uit het panelonderzoek. Op het gebied van risicoperceptie zien we in het panelonderzoek soortgelijke patronen: naarmate men meer schade heeft neemt de risicoperceptie toe.
<a href="#">Gronings Perspectief 2016-2017: Eindrapport</a>	31-01-2018	Schade veroorzaakt afname van ervaren veiligheid.

<a href="#">De maatschappelijke impact van de beving van Zeerijp: Ervaren veiligheid, gezondheid en toekomstperspectief</a>	06-06-2018	Na de beving in Zeerijp is de ervaren veiligheid van bewoners veel lager dan in alle eerdere metingen; met name bij bewoners met enkelvoudige en meervoudige schade. Het voelen van de beving zorgt voor een onveilig gevoel.
<a href="#">De sociale impact van gaswinning in Groningen: Stand van zaken, meting juni 2018</a>	08-11-2018	Het waargenomen risico is een paar maanden na Zeerijp licht afgenomen, maar niet tot het niveau van vóór Zeerijp. Ook de ervaren veiligheid is nog steeds lager dan een paar maanden voor de meting van Zeerijp. Respondenten met meervoudige schade voelen zich minder veilig dan respondenten zonder of enkelvoudige schade.
<a href="#">Gaswinning en versterking. De sociale impact voor Groningers</a>	28-05-2019	De ervaren veiligheid van respondenten is in november 2018 en februari 2019 iets toegenomen ten opzichte van eerdere metingen. Op basis van het patroon op langere termijn lijkt dit te zijn toe te schrijven aan het ontbreken van grotere bevingen in deze periode.  De mensen die zich (zeer) onveilig voelen noemen een breed palet aan oorzaken. De meest voorkomende redenen vormen de onzekerheid en zorgen voor de toekomst die de aardbevingen met zich meebrengen. In vergelijking met 2016 wordt het meemaken van een aardbeving minder vaak genoemd als reden voor onveiligheid.
<a href="#">Maatschappelijke impact van de beving van Westerwijtwerd (22 mei 2019). Een eerste analyse</a>	10-07-2019	Bewoners die de beving van Westerwijtwerd hevig voelden voelen zich minder veilig. Voor de ervaren veiligheid blijft het van grote invloed of men in het verleden al schade had of niet.
<a href="#">De maatschappelijke impact van de beving van Westerwijtwerd</a>	16-12-2019	Aardbevingen doen de risicoperceptie in de periode direct na de aardbeving toenemen. Daarna neemt de risicoperceptie weer geleidelijk af. Dit geldt ook wanneer er geen sprake is van schade aan het huis. De beving van Westerwijtwerd had tevens een forse impact op de ervaren veiligheid.
<a href="#">De sociale impact van de gaswinning in Groningen, Stand van zaken, metingen juni &amp; september 2019</a>	16-12-2019	Naarmate bewoners meer schade hebben neemt de ervaren veiligheid af en neemt de risicoperceptie toe. Veiligheidsgevoelens nemen scherp af als gevolg van een grotere beving, waarna ze geleidelijk herstellen.
<a href="#">De sociale impact van gaswinning in Groningen, Stand van zaken, meting maart 2020</a>	30-06-2020	De ervaren veiligheid neemt toe en de bewoners nemen minder risico waar sinds de laatste metingen. Dalingen in veiligheid en toenames in risicopercepties waarschijnlijk gerelateerd aan het meemaken van seismiciteit.
<a href="#">De sociale impact van de gaswinning in Groningen. Stand van zaken, januari 2021</a>	09-02-2021	De ervaren veiligheid en risicoperceptie zijn nagenoeg onveranderd t.o.v. de meting van maart 2020: respondenten met schade voelen zich minder veilig en nemen meer risico's waar dan respondenten zonder schade. . Vooral alledaagse risico's, zoals het moeten blijven repareren van het huis, zijn voor mensen met meervoudige schade sterk verhoogd t.o.v. mensen zonder schade. Mensen maken zich het minst zorgen om een catastrofe, zoals het plaatsvinden van een zeer zware beving of het instorten van hun woning.

## Vertrouwen en rechtvaardigheid

<a href="#">Gronings Perspectief Tussenrapport #2</a>	05-10-2016	Of ze nu wel of niet met de gevolgen van de gaswinning te maken hebben, de meeste respondenten vinden de besluitvorming rond de gaswinning en regelingen voor compensatie onrechtvaardig. Inwoners van de hele provincie Groningen zijn solidair met elkaar
<a href="#">Veiligheidsbeleving, gezondheid en toekomstperspectief van Groningers: Wetenschappelijk rapport #2</a>	07-02-2017	In de ervaren veiligheid van respondenten spelen met name gebrek aan vertrouwen en gevoelens van onrecht een rol. Hoe groter het vertrouwen in de overheid, hoe veiliger respondenten zich (blijven) voelen. Hoe rechtvaardiger de gaswinning en de compensatie gevonden wordt, hoe veiliger men zich voelt, met name bij mensen met schade aan de eigen woning.
<a href="#">Veiligheidsbeleving, gezondheid en toekomstperspectief van Groningers: Wetenschappelijk rapport #3</a>	03-07-2017	Respondenten voelen zich minder veilig als ze weinig vertrouwen in overheden hebben. Gevoelens van onrechtvaardigheid en gebrek aan vertrouwen nemen toe naarmate men meer schade heeft.
<a href="#">Gronings Perspectief 2016-2017: Eindrapport</a>	31-01-2018	Gebrek aan vertrouwen verergert de ervaren onveiligheid. Ook beïnvloeden gebrek aan vertrouwen en gevoelens van onveiligheid de gezondheid van respondenten.
<a href="#">De maatschappelijke impact van de beving van Zeerijp: Ervaren veiligheid, gezondheid en toekomstperspectief</a>	06-06-2018	Na de aardbeving van Zeerijp is het vertrouwen in instanties die bij de gaswinning betrokken zijn sterk afgenomen en zijn gevoelens van onrechtvaardigheid sterk gestegen ten opzichte van 2016. Gevoelens van onrechtvaardigheid stijgen sterker bij bewoners die de aardbeving gevoeld hebben.
<a href="#">De sociale impact van gaswinning in Groningen: Stand van zaken, meting juni 2018</a>	08-11-2018	Een aantal maanden na de beving in Zeerijp lijkt het vertrouwen iets te zijn hersteld. Daarentegen is het vertrouwen in instanties als NAM en CVW minder hersteld. Mensen met meervoudige schade hebben over de gehele linie minder vertrouwen in instanties dan mensen zonder of met enkelvoudige schade. Het vertrouwen in de overheidsmaatregelen uit de eerste helft van 2018 is beperkt.

<a href="#">Een veilig huis, een veilig thuis? Een kwalitatief onderzoek naar het welbevinden en de leefomgeving van kinderen en jongeren in het Gronings gaswinningsgebied</a>	28-03-2019	Uit interviews met kinderen en jongeren blijkt dat een deel van hen de overheid, de regering en de NAM wantrouwt.
<a href="#">De maatschappelijke impact van de beving van Westerwijtwerd</a>	16-12-2019	Er is woede en wantrouwen jegens de nationale overheid. Bewoners geven aan dat er in plaats van oplossingen telkens weer nieuw beleid wordt ontworpen dat alles nog ingewikkelder maakt. Men heeft het gevoel dat de overheid traineert
<a href="#">De sociale impact van de gaswinning in Groningen. Stand van zaken, metingen juni &amp; september 2019</a>	16-12-2019	Bewoners met meervoudige schade hebben over het algemeen minder vertrouwen in instanties (met uitzondering van de GBB en Groninger Gasberaad) dan mensen met enkelvoudige of geen schade. Na de beving van Zeerijp is het vertrouwen in NCG, NAM en CVW en de Rijksoverheid gedaald, waarna het geleidelijk is hersteld. Het vertrouwen in de nieuwere organisatie TCMG daalde tussen juni 2018 en juni 2019, daarna steeg het vertrouwen weer. In juni 2018 lijkt het vertrouwen in alle instanties tijdelijk te stijgen.
<a href="#">De sociale impact van gaswinning in Groningen. Stand van zaken, meting maart 2020</a>	30-06-2020	Vertrouwen in de Veiligheidsregio, buurtbewoners en GBB is het hoogst; er is minder vertrouwen in de TCMG en NCG; het vertrouwen in de NAM is het laagst. Over de tijd heen is het vertrouwen in TCMG en NCG wel toegenomen als gevolg van een toename van vertrouwen onder bewoners die recent schade meldden. Mensen hebben minder vertrouwen in overheden maar meer vertrouwen in instanties die opkomen voor de belangen van Groningers met schade door gaswinning (GBB, Groninger Gasberaad).
<a href="#">De sociale impact van de gaswinning in Groningen. Stand van zaken, januari 2021</a>	09-02-2021	Inwoners van Groningen vinden het beleid rondom de gaswinning onrechtvaardig, voelen zich niet gehoord door de overheid en hebben weinig vertrouwen in de instanties die zich bezighouden met de schadeafhandeling of versterkingsoperatie. Mensen met meervoudige schade hebben minder vertrouwen, terwijl mensen die één keer schade hebben gemeld bij TCMG of het IMG aanzienlijk meer vertrouwen hebben.

## Sociale verbondenheid, samenwerking en weerbaarheid

<a href="#">Veiligheidsbeleving, gezondheid en toekomstperspectief van Groningers: Wetenschappelijk rapport #1</a>	15-07-2016	De woontevredenheid is in de gehele provincie Groningen erg hoog is. Ook wanneer gebieden met en zonder aardbevingssschade worden vergeleken, zien we geen verschillen in tevredenheid. Ruim 75% van de respondenten geeft aan dat ze voldoende steun en hulp van hun buurt of dorp ontvangen. Bovendien voelt deze groep zich ook zeer verbonden met hun buurt of dorp.  Sociale cohesie van de buurt heeft een positieve samenhang met gezondheid: dit zou een mogelijke "buffer" kunnen zijn voor de negatieve effecten door gaswinning.
<a href="#">Gronings Perspectief Tussenrapport #2</a>	05-10-2016	In vergelijking met mensen zonder gaswinningssschade praten mensen met meervoudige schade vaker met vrienden en familie over hun stress, maar ook vaker met buurtgenoten. Ze praten niet vaker met hulpverleners. Het lijkt er dus op dat mensen met schade door gaswinning hun zorgen nauwelijks met 'professionals' bespreken.
<a href="#">Veiligheidsbeleving, gezondheid en toekomstperspectief van Groningers: Wetenschappelijk rapport #2</a>	07-02-2017	We zien over een breed scala aan indicatoren dat er gemiddeld genomen een stevige sociale cohesie bestaat. Dit is een belangrijke basis om de leefbaarheid binnen buurten in stand te houden. Ook heeft dit een positieve invloed op het eigen welzijn.  Respondenten met meervoudige schade praten meer dan anderen over stressvolle gebeurtenissen met hun familie, vrienden en met name met burens. Voor iedereen geldt dat het praten hen opbeurt.
<a href="#">Veiligheidsbeleving, gezondheid en toekomstperspectief van Groningers: Wetenschappelijk rapport #3</a>	03-07-2017	Respondenten in de gehele provincie denken over het algemeen dat hun gemeenschap best weerbaar is. Respondenten met schade aan de eigen woning rapporteren een licht hogere weerbaarheid dan mensen zonder schade. Ook in gebieden met meer schade is weerbaarheid iets hoger. Omgevingsschade voorspelt weerbaarheid beter dan eigen schade.  Nieuwe panelmetingen bevestigen eerdere bevindingen over het belang van buurtcohesie voor gezondheid: hoe hoger de buurtcohesie, hoe beter de gezondheid.
<a href="#">Gronings Perspectief 2016-2017: Eindrapport</a>	31-01-2018	Ook uit interviews blijkt het belang van onderlinge sociale contacten en het hebben van een sociaal netwerk: bewoners geven aan dat het hen helpt om te gaan met de gevolgen van de gaswinning. Tegelijkertijd geven bewoners aan dat ze bang zijn dat deze sociale netwerken onder druk komen te staan door de gevolgen van de gaswinning en de versterking, bijvoorbeeld omdat er tweedelingen binnen dorpen ontstaan.
<a href="#">De maatschappelijke impact van de beving van Zeerijp: Ervaren</a>	06-06-2018	Na de beving van Zeerijp voelen bewoners met meervoudige schade zich meer verbonden met hun buurt dan bewoners zonder schade.

<a href="#">veiligheid, gezondheid en toekomstperspectief</a>		
<a href="#">De sociale impact van gaswinning in Groningen. Stand van zaken, meting juni 2018</a>	08-11-2018	Zowel bij mensen zonder schade als bij mensen met enkelvoudige of meervoudige schade stijgt de sociale verbondenheid met buurtgenoten tussen januari 2015 en juni 2018.
<a href="#">Gaswinning en versterking. De sociale impact voor Groningers</a>	28-05-2019	In interviews met bewoners die met de versterkingsoperatie te maken hebben, geven zij aan dat aan dat de impact van de versterking op hun dorp groot is. Er is sprake van jaloezie en spanningen tussen bewoners. Deelnemers zijn het meest positief als ze praten over de initiatieven waardoor ze het gevoel hebben samen sterk te staan.
<a href="#">Sociale samenhang, samenwerking en veerkracht in het Groningse gaswinningsgebied</a>	04-07-2019	In vier dorpen en twee stadswijken is verdiepend kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar samenhang en samenwerking. Voor enkele van deze dorpen en wijken geldt dat de gevolgen van de gaswinning een impuls geven aan de samenhang. Andersom zijn er dorpen en wijken waar de gevolgen van de gaswinning niet collectief worden opgepakt. Redenen hiervoor: men vindt het een te individueel probleem om gezamenlijk op te pakken, te complex of (nog niet) van belang voor het eigen dorp/wijk.  Dorpen en wijken met veel samenwerking kenmerken zich door een aantal succesfactoren dat de samenhang en samenwerking bevordert: een gemeenschappelijke visie; een gezamenlijk doel; een centrale ontmoetingsplek; een faciliterende gemeente; kwalitatief goede dialoog met de gemeente; momentum; samenwerken in diversiteit; en vrijwilligers en kartrekkers.
<a href="#">De sociale impact van de gaswinning in Groningen. Stand van zaken, metingen juni &amp; september 2019</a>	16-12-2019	Op basis van de meting van juni 2019 concluderen we dat het eerder gemeten verschil in verbondenheid tussen mensen met en zonder schade niet meer aanwezig is. Mensen voelen zich evenveel verbonden met hun burens, ongeacht of ze schade hebben.
<a href="#">De sociale impact van gaswinning in Groningen. Stand van zaken, meting maart 2020</a>	30-06-2020	Op basis van de succesfactoren van sociale samenhang die we in juli 2019 rapporteerden is een betrouwbare vragenlijst van gemaakt.  Sociale samenhang in een dorp/buurt is gerelateerd aan het nemen van meer solidariteit georiënteerde actie na ingrijpende gebeurtenissen (bijvoorbeeld het bieden van een helpende hand).
<a href="#">De sociale impact van de gaswinning in Groningen. Stand van zaken, januari 2021</a>	09-02-2021	We onderzochten opnieuw de sociale samenhang in vier van de zes dorpen/wijken waarover we in juli 2019 rapporteerden. De sociale cohesie is afgenomen in drie van de vier wijken en dorpen. Deze afname lijkt deels samen te gaan met de belasting (en soms strijd) die de versterking voor veel bewoners is. Op de vierde locatie is daarentegen verbetering zichtbaar. Naast de eerder genoemde factoren blijkt de kwaliteit van de dialoog met de gemeente een rol te spelen bij de onderlinge samenhang.

## Schade-afhandeling en versterking

<a href="#">Veiligheidsbeleving, gezondheid en toekomstperspectief van Groningers: Wetenschappelijk rapport #2</a>	07-02-2017	Gedoe rondom schadeprocedures wordt door respondenten met enige regelmaat genoemd als een factor die de veiligheidsbeleving beïnvloedt.
<a href="#">Gronings Perspectief 2016-2017: Eindrapport</a>	31-01-2018	Schadeafhandeling is voor veel respondenten een knelpunt dat stress veroorzaakt. Die stress is te wijten aan bureaucratie en conflicten rondom schadeprocedures. Het animo om schade te melden daalt. Eén van de redenen hiervoor zijn de negatieve verwachtingen over de schadeafhandeling.
<a href="#">Een veilig huis, een veilig thuis? Een kwalitatief onderzoek naar het welbevinden en de leefomgeving van kinderen en jongeren in het Gronings gaswinningsgebied</a>	28-03-2019	Kinderen en jongeren waarvan hun huis versterkt wordt of schade aan het huis hersteld moet worden, zeggen dat de procedures lang duren. Kinderen en jongeren die ervaringen hebben met de verbouwing van hun huis benoemen de onrust van bouwvakkers in het huis, gebrek aan privacy en geluidsoverlast.
<a href="#">Gaswinning en versterking. De sociale impact voor Groningers.</a>	28-05-2019	Onder mensen met meervoudige schade ervaart circa de helft (ernstige) hinder van de gaswinning. De reden dat gaswinning zoveel hinder geeft is voor een groot deel gekoppeld aan de overlast door schade en schadeafhandeling.  Hoewel de versterkingsoperatie nog slechts zeer bescheiden in omvang is, is nu al te merken dat de versterkingsoperatie het dagelijks leven van mensen ernstig kan verstoren.

<a href="#">De sociale impact van de gaswinning in Groningen. Stand van zaken, metingen juni &amp; september 2019</a>	16-12-2019	Veel bewoners geven aan dat ze geen inschatting kunnen maken of hun huis versterkt wordt (40%) en velen denken ook dat het niet nodig is (42%). De groep respondenten met meervoudige schade vormt hier de uitzondering op: 37% denkt dat het nodig is om de woning te versterken en 14% denkt dat de woning ook daadwerkelijk versterkt gaat worden.
<a href="#">Door schade wijzer: Het proces van schademeldingen en haar geschiedenis</a>	28-04-2020	Verdiepend onderzoek naar schademeldingen laat zien dat: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Hoe meer bodembeweging, hoe meer schademeldingen.</li> <li>- De eerste hevige beving die in een gebied wordt gevoeld zorgt voor bewustwording dat men schade kan hebben. Daarna zijn bewoners meer alert op schade.</li> <li>- Ook andere factoren spelen een rol bij het melden van schade, waaronder toegankelijkheid van de regelingen, motivaties om claims in te dienen en media-aandacht.</li> <li>- Mensen die schade melden vinden het vanzelfsprekend om de schade te melden. Toch zijn er ook mensen afgehaakt door eerdere ervaringen en zij meldden geen schade meer. Het aantal schademeldingen had dus hoger kunnen liggen.</li> </ul>
<a href="#">De sociale impact van gaswinning in Groningen. Stand van zaken, meting maart 2020</a>	30-06-2020	Schadeafhandeling lijkt beter te verlopen, voornamelijk voor mensen die voor het eerst in aanraking komt met schadeafhandeling. De groep die in het verleden meerdere schademeldingen heeft gedaan (bij NAM en CVW) blijven achter bij deze positieve ontwikkeling.  In dit rapport is het schaderegister gekoppeld aan de zelfrapportages. Daaruit blijkt dat de koppeling niet veel nieuwe inzichten biedt, waaruit blijkt dat de zelfrapportages een betrouwbare indicatie geven van de impact van schadeproblematiek op bewoners.
<a href="#">De sociale impact van de gaswinning in Groningen. Stand van zaken, januari 2021</a>	09-02-2021	Er is verwarring bij respondenten over de versterking. Respondenten die zelf niet in een versterkingstraject zitten, verwarren schadeherstel en versterking met elkaar. 16% van de respondenten vindt dat hun huis versterkt moet worden en de helft van deze respondenten stelt dat het dringend is.  Over het geheel genomen zien we dat bewoners die te maken hebben met versterking (a) minder vertrouwen hebben in veel instanties en in het rijk, maar opvallend genoeg niet minder vertrouwen in NCG, (b) meer risico's waarnemen en zich minder veilig voelen, met name tijdens de planvorming en uitvoering, (c) een verminderde controle over hun leven ervaren en (d) een groter risico op gezondheidsklachten lopen, met name als ze ouder zijn. Al deze effecten komen bovenop de al bestaande effecten van schade.

## Aandachtsgroepen

<b>Kinderen</b>	<a href="#">Een veilig huis, een veilig thuis? Een kwalitatief onderzoek naar het welbevinden en de leefomgeving van kinderen en jongeren in het Gronings gaswinningsgebied</a>	28-03-2019	Opgroeien in het gaswinningsgebied heeft invloed op het welbevinden van kinderen en jongeren en hun leefomgeving. Sommige kinderen hebben geen last van de aardbevingen, terwijl anderen zich soms onveilig voelen en angst hebben. Kinderen en jongeren merken dat hun ouders of anderen belast worden (verdriet, stress, minder ruimte voor kinderen) door de gaswinningsproblematiek en de procedures rondom de schadeafhandeling. Kinderen en jongeren hanteren verschillende strategieën om de problemen zo min mogelijk invloed te laten hebben op hun dagelijkse leven. Professionals geven aan dat de gaswinningsproblematiek grote impact heeft op het gezinsleven. Sommige ouders geven aan dat hun kinderen last hebben van de aardbevingen, zoals angst en niet kunnen slapen.
<b>Ondernemers</b>	<a href="#">De sociale impact van gaswinning in Groningen. Stand van zaken, meting maart 2020</a>	30-06-2020	Ondernemers ondervinden een breed scala aan uitdagingen en problemen als gevolg van de gaswinningsproblematiek. Veel van de regelingen voor particulieren met schade zijn voor ondernemers niet passend of niet toegankelijk. Zij voelen zich dan ook onvoldoende gekend en gesteund in de problemen die zij ervaren ten gevolge van de gaswinning.

## Professionals aan het woord

<a href="#">Gaswinning en versterking. De sociale impact voor Groningers.</a>	28-05-2019	<p>In 2018/2019 hebben we bewonersbegeleiders van CVW en NCG geïnterviewd over hun ervaringen met de versterkingsoperatie en het begeleiden van bewoners. Bewonersbegeleiders ervaren het contact met het grootste deel van de bewoners als positief. Bewonersbegeleiders geven aan dat dat, zodra de daadwerkelijke versterking of sloop/nieuwbouw start, bewoners weer een gevoel van regie krijgen, wat leidt tot positieve energie bij zowel bewoner als bewonersbegeleider.</p> <p>Een aantal bewonersbegeleiders ervaart de inrichting van hun organisaties en de veelheid aan partijen als belemmerend. Zij pleiten voor het sneller zorgen voor duidelijkheid rondom lopende trajecten en nog op te starten inspecties, meer mandaat aan de regio, de versterkingspunten en bewonersbegeleiders en een eenvoudiger inrichting van de betrokken organisaties, meer gericht op het perspectief van bewoners.</p>
<a href="#">Professionals over de versterkingsoperatie: Verloop en impact op bewoners en gemeenschappen</a>	17-12-2020	<p>De 18 professionals die we in 2020 hebben geïnterviewd gesproken over het verloop van de versterkingsoperatie, karakteriseren de versterkingsoperatie als zeer complex. Ze schetsen een beeld van een haperend systeem zien waarbinnen men met veel inzet probeert de versterkingsoperatie zo goed mogelijk uit te voeren. Bewoners zijn afhankelijk van het systeem en zijn veelal hun vertrouwen kwijt. Veel bewoners zijn murw en moe. Rode draad in de knelpunten zijn de telkens veranderende beleidskaders, de spelregels die maar blijven wijzigen. Professionals geven onder andere aan moeite te hebben om deze regels nog aan bewoners uit te leggen: ze scheppen namelijk ongelijkheid en vergroten de kans op conflict en ze maken het moeilijk om een vertrouwensband met bewoners op te bouwen.</p>
<a href="#">Voortgang en voetangels is het gaswinningsdossier: Professionals over een complex systeem</a>	17-01-2021	<p>Professionals verklaren de achterblijvende vooruitgang in het gaswinningsdossier met een groot aantal belemmeringen. De grote hoeveelheid instanties zorgt voor een 'institutioneel gefragmenteerde omgeving'; tegelijkertijd zijn deze instanties sterk afhankelijk van elkaar voor het boeken van voortgang. Goede samenwerking wordt complex doordat instanties anders tegen (de oplossingen van) de problematiek aankijken. Er wordt onvoldoende met elkaar afgestemd, er heersen uiteenlopende belangen, professionals van verschillende instanties ervaren te weinig mandaat, en het is niet duidelijk wie de eindverantwoordelijke is binnen het gaswinningsdossier. Daarnaast wordt er een grote afstand tussen de regio en Den Haag ervaren. Bureaucratie en voortdurend veranderende regels zorgen voor frustratie bij professionals en maakt het bieden van maatwerk lastig.</p>